

Rechtspraak – Kromspraak

Voor Hannah, Loa en Cleo

Voor Peter Smulders, I.M.

Rechtspraak Kromspraak

Beslissen over kinderen na scheiding

Liesbeth Groenhuijsen

De uitgever heeft zo zorgvuldig mogelijk getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Wie desondanks meent auteursrechtelijk aanspraak te kunnen maken, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgeverij.

Rechtspraak – Kromspraak

Beslissen over kinderen na scheiding

Liesbeth Groenhuijsen

ISBN 978 90 8560 200 2

NUR 767 / THEMA VFV / BISAC FAM015000

DOI 10.36254/978-90-8560-200-2

© 2022 Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 j°. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met Uitgeverij SWP voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen door een onderwijsinstelling van een gedeelte uit deze uitgave, in papieren vorm of digitaal, (bijvoorbeeld voor plaatsing ervan op uw digitale leeromgeving of in een reader) kunt u zich richten tot: Stichting UvO, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, Tel. 023-8700212, www.stichting-uvo.nl UvO@cedar.nl.

Je moet niet strijden over wie een goede ouder is,
je moet er een zijn.

(vrij naar Marcus Aurelius)

Inhoudsopgave

Voorwoord	10
Inleiding Denkend aan kinderen na scheiding	12
Hoofdstuk 1 Het belang van het kind	17
1.1 Het belang van het kind	18
1.2 Het kind als subject in ontwikkeling en een hiërarchie van belangen	22
1.3 Recht op liefde en geluk?	25
1.4 Recht op bescherming van het privéleven van het kind	26
1.5 Wegen en overwegen	28
1.6 Ethische vragen	28
Intermezzo De rechten van en voor kinderen	32
Hoofdstuk 2 Rechtspreken of kromspreken	34
2.1 Een open vraag of een open deur?	35
2.2 De open vraag die eigenlijk gesloten is	35
2.3 Tussen woord en werkelijkheid staan emoties in de weg en andere ongemakkelijkheden	36
2.4 Tussen bevinding en besluit, kunt u mij de weg vertellen?	37
2.5 Kennis; hoe weet ik zeker dat ik iets weet?	40
2.6 Beslissen en belangen	41
2.7 Hét beste bestaat; zoekt en gij zult vinden?	45
Intermezzo Denken over denken; nadenken en kromdenken	48
Hoofdstuk 3 De gescheiden waarheid	50
3.1 Het Verhaal en de Waarheid?	50
3.2 Gezocht: dé waarheid?	51
3.3 De voertaal van de scheiding	53
3.4 De werkbare waarheid	56
3.5 De ongewenste waarheid en het exdilemma	59
Intermezzo Een geschiedenis van liegende exen en de grote leugen	62
Hoofdstuk 4 Kinderen en een scheiding	64
4.1 Tegenslag is nodig om te groeien	64
4.2 Haal het kind uit de scheiding	66
4.3 Scheiden zonder schade?	66
4.4 Het beperken van de schade?	68

4.5	We gaan scheiden	69
4.6	Wat verliest het kind?	70
4.7	Veerkracht en ontwikkelingskapitaal	75
Intermezzo	Het ene verlies is het andere niet	80
 Hoofdstuk 5 In Holland staat een huis		84
5.1	Dan heb je twee huizen	84
5.2	Van schildpadden en kindsoldaten	85
5.3	Thuis	86
5.4	Verhuizen, wissels en wennen	87
5.5	In welk huis ligt, hangt of staat mijn identiteit?	89
5.6	Maar: wonen in twee huizen is toch juist ook leuk?	91
Intermezzo	Kwijt	96
 Hoofdstuk 6 Jonge kinderen		98
6.1	Overnacht, kindje, overnacht...?	99
6.2	Daarbuiten loopt...	99
6.3	Beschutting en bescherming, het heel jonge kind	100
6.4	Responsiviteit, rust, reinheid, ritueel en regelmaat	103
6.5	Overnachtingen	104
6.6	Slapen maakt je slim	105
6.7	Slapen of niet?	106
6.8	Gehechtheid	107
6.9	Hechting: aan wie?	110
6.10	Gehechtheid en liefde	111
Intermezzo	Slaap kindje slaap	114
	Lampjes in de lucht	115
 Hoofdstuk 7 Eerlijk zullen wij alles delen		116
7.1	Ieder de helft	116
7.2	Een recht van <i>alle</i> kinderen?	118
7.3	Opvoeding als voorbereiding op volwassenheid: keuzes en prioriteiten	119
7.4	Gelijkwaardige of gelijke opvoeding en verzorging, een recht van ieder kind...	120
7.5	Wat weten we over fiftyfifty?	122
7.6	Gelijkwaardig, kindwaardig, een pedagogische blik	123
Intermezzo	Van wie is het kind? Faits divers	126

Hoofdstuk 8 Eerlijk zult gij alles delen	130
8.1 Loyaliteit, kromspraak en rechtspraak	131
8.2 Het gewicht van de woorden	132
8.3 Loyaliteit, over de schoonheid en de verwording van een begrip	133
8.4 Loyaliteit, de theorie nader beschouwd	135
8.5 Nogmaals loyaliteit	137
8.6 Voorkeuren anders benaderd	139
8.7 De ouder beïnvloedt het kind, over opvoeden en ouderverstoting	140
Intermezzo Valkuilen vol liefde	146
Hoofdstuk 9 Horen? Spreken? Zwijgen?	148
9.1 Ieder kind wil zich laten horen	149
9.2 Kindsignalen	150
9.3 Praten over of praten met?	152
9.4 De stem van het kind, welke regels zijn er?	153
9.5 Wat weten we uit onderzoek?	154
9.6 Nee is nee of nee is ja?	155
9.7 Horen, luisteren, begrijpen	158
9.8 Luisteren en dan?	159
9.9 De vragen en de antwoorden	160
9.10 Decoderen van de boodschap	162
Intermezzo De taal is kapot	168
Hoofdstuk 10 Opvoeden	170
10.1 Ouderschap, liefde en opvoeden	171
10.2 Opvoeding als antwoord op de opvoedingsvraag van het kind	172
10.3 De opvoeder na scheiding en de passende zorgverdeling	173
10.4 Wat hebben kinderen na een scheiding nodig?	176
10.5 De keerzijde	177
Intermezzo Wat is opvoeden?	182
Hoofdstuk 11 Doe geen schade	186
11.1 Geen schade	186
11.2 Overdaad schaadt en de factor tijd als schadepost	187
11.3 Schade en het scherp van de snede: gezag en omgang bij huiselijk geweld	189
11.4 Meervoudige schade	191
11.5 De prijs van zekerheden	191

11.6	Het doel van zorgverdeling	194
11.7	De valkuil van het moment	194
11.8	Boze ouders, bange professionals	195
Intermezzo	Woordenschat	200
Hoofdstuk 12 Wat verliezen ouders?		202
12.1	Rouw laat zich niet overslaan	202
12.2	Ook scheiden doe je samen	204
12.3	Wat verloren gaat	206
12.4	Rouwen vraagt om tijd en veiligheid	210
12.5	Over kinderen moet je niet onderhandelen maar overleggen	211
Intermezzo	Niets meer te verliezen?	214
Hoofdstuk 13 Conflicten		216
13.1	De taal van de scheiding: pedagogisch én juridisch	216
13.2	Tegeltjeswijsheden: waar er twee vechten...?	219
13.3	De vechtscheiding: wie conflict zaait, zal oorlog oogsten	220
13.4	Conflicten: onwenselijk, schadelijk?	221
13.5	Scheiden is strijden? Zijn conflicten onvermijdelijk?	223
13.6	Diepe bronnen van boosheid	224
13.7	De woorden van de boosheid en hun betekenis	225
13.8	Opvoeden, doelen en overtuigingen	226
13.9	Constructieve en heilzame conflicten	226
Intermezzo	Loosdrecht, Ierland en de winst van woorden	232
Tot slot	Wegen en uitwegen	234
Bijlagen		
Bijlage 1	Scheiding en de ontwikkelingsfasen van het kind	241
Bijlage 2	Aandachtspunten en handreikingen bij de overdracht van jonge kinderen	248
Bijlage 3	Werelden van verschil	253
Bijlage 4	Het exendilemma	256
Literatuur		263
Personalia		269

Voorwoord

Precies twintig jaar geleden schreef ik een boek over kinderen en echtscheiding, met de titel *En ze leefden nog lang en gelukkig*.

Sindsdien is er veel veranderd. We kregen een nieuwe wet en ontwikkelden nieuwe interventies. Maar een lang en gelukkig leven? Voor wie een scheiding meemaakten, is het daar vaak niet van gekomen. Sprookjes blijven sprookjes; de werkelijkheid weigert nog steeds zich daar iets van aan te trekken. En de kinderen die het overkomt? Die zijn niet veranderd. Het moderne en flexibele kind kent dezelfde gevoelens en behoeften als de kinderen die wij zelf ooit waren. Veiligheid, liefhebbende ouders en een stabiele basis, dat zijn nog altijd dé ingrediënten die nodig zijn om goed groot te worden.

Zelf ben ik in die twintig jaar wel veranderd; winst en verlies gingen ook aan mij niet voorbij. Maar ook ik ben vooral mezelf gebleven. Ouders en kinderen raken en verrassen me nog steeds. Ik blijf waarnemen dat de kracht en de pracht van iedere ouder en ieder kind gekend en erkend moet worden. Zeker bij zoiets ingrijpends als een scheiding.

Jarenlang werkte ik als pedagoog met ouders en kinderen die een echtscheiding hadden meegemaakt. In mijn eigen praktijk zag ik veel voorbeelden van ouders die zichzelf opzij konden zetten om er creatief en open over na te denken wat het beste voor hun kinderen was. Bij de Raad voor de Kinderbescherming hield ik me bezig met gescheiden gezinnen waar al zo lang van alles was misgegaan dat een goede oplossing niet meer mogelijk leek. Dan was het verlossende woord aan de rechter. Werkend in de vrouwenopvang sprak ik moeders die in alle opzichten gehavend waren door partnergeweld. Ik zag hoe hun kinderen hen de moed gaven om door te gaan. Mijn eigen scheiding leerde mij dat het loont om ondanks alles de weg van verbondenheid niet te verlaten.

Als professional ken ik uit eigen ervaring de handelingsverlegenheid, het machteloze gevoel ten opzichte van zoekende en strijdende ouders. Ik had al die jaren de tijd om te ontdekken, fouten te maken en ervan te leren. De ultieme oplossingen? Nee, die vond ik niet. Natuurlijk niet. Maar ik vond uiteindelijk wel manieren om

er anders naar te kijken en andere interventies in te zetten. Mijn analyses en handelwijzen wil ik graag delen met de lezers van dit boek.

Ik schreef het boek in de eerste plaats voor professionals; ik schreef het ook voor geïnteresseerde ouders en anderen die te maken hebben (gekregen) met een scheiding in de kring van hun beroep, familie of vrienden. Ik schreef het met de hoop mijn lezers te inspireren en ze aan het denken te zetten.

Ik bedank mijn uitgever Paul Roosenstein en zijn team, die ervoor zorgden dat mijn teksten tot een boek gevormd konden worden.

Mijn speciale dank is voor hen die de moeite namen een of meerdere hoofdstukken te lezen en van commentaar te voorzien: Anneke Döbken, Annemiek Leclaire, Irene Modderkolk, Gerda in 't Veld en Godelieve van Zijl.

Ik bedank alle kinderen en hun ouders die hun zorgen en verhalen met mij deelden. Zij inspireerden mij om dit boek te schrijven.

De vele collega's met wie ik samenwerkte, hen dank ik voor de gezamenlijke zoektochten en de inspiratie om altijd de volgende vraag te blijven stellen.

Ik draag het boek met liefde op aan de vader van mijn kinderen en aan mijn dochter en haar dochters, die in hun namen de verbinding met hun voormoeders met zich meedragen.

Liesbeth Groenhuijsen

Inleiding

Denkend aan kinderen na scheiding

Een pedagogische benadering

Denkend aan scheidingen denken we al snel aan de kinderen, aan wat het voor hen betekent. Natuurlijk, want bijna iedereen beseft dat het voor hen een heel verdrietige gebeurtenis is. De invloed op hun ontwikkeling kan groot zijn.

Vooropgesteld: nare en ingrijpende gebeurtenissen komen in elk kinderleven voor. Kinderen kunnen wel tegen een stootje. Zonder tegenslag mis je zelfs kansen om sterk en veerkrachtig te worden. Ook eindigen scheidingen niet altijd slecht. Ze kunnen zo verlopen dat de kinderen snel herstellen en verder kunnen met hun leven. Maar, dat gezegd hebbend schrijf ik toch dit boek over wat er mis kan gaan en dat het dan ook zo vaak ernstig misgaat. Dat moet anders. Dat kan anders.

Denkend aan kinderen na scheiding zijn er vaak al snel vooral juridische termen: rechter, zorgverdeling, advocaat, geschil, verweer, rechten. Die juridische bril is echt een andere dan de blik waarmee ouders en kinderen zelf naar hun leven kijken. Gezinsleden leven met elkaar, houden van elkaar, maken ruzie, hebben verdriet en vieren feest. Ze handelen niet vanwege rechten of plichten. Ze vormen een geheel en hebben elkaar nodig. Zorg voor elkaar is vanzelfsprekend en zelfs een welbegrepen noodzaak: het wel en wee van een van hen raakt elk van hen en verandert of verstoort het evenwicht van het geheel. De pedagogische invalshoek met zijn taal van verbinding en zorg sluit juist daarbij aan en is onmisbaar als aanvulling op de taal van wetten en rechten.

Ofwel: denkend aan scheidingen zie ik kinderen die dat niet hadden gewild, die dachten dat alles voor altijd was en die wel wat hulp en steun kunnen gebruiken.

Dit boek is een pleidooi voor een kritische analyse van onze uitgangspunten. Het gaat over aannames die als waarheden gehanteerd worden, over dilemma's, over recht en krom redeneren. Ook is het een oproep om een pedagogisch denkmodel te blijven hanteren als onmisbaar uitgangspunt bij beslissingen over kinderen.

Het is van zo groot belang dat wij weer proberen om werkelijk te gaan begrijpen hoe de ontwikkeling van kinderen eruitziet en wat hun leefwereld is.

Doen we dat dan niet? Ik meen dat we er te vaak niet (voldoende) in slagen.

Wie zijn die kinderen, hoe denken zij, wat betekent het als je hersenen nog te klein zijn om de volwassen wereld te snappen? Wat als je voelt dat je volledig afhankelijk bent van wat je ouders denken en doen en als juist die twee je wereld ineens op zijn kop zetten? Hoe vinden kinderen het om in twee huizen te wonen? Kunnen wij begrijpen voor wat voor opgaves dat hen stelt? En zijn we dan bereid om in ons denken hier en daar een omslag te maken om beter aan te sluiten bij wat zij nodig hebben?

Pedagogisch samengevat:

Wat is de opvoedingsvraag van een kind en welk opvoedingsantwoord is nodig?

Ik schreef dit boek omdat:

- het aantal scheidingen waarbij kinderen betrokken zijn onverminderd hoog is;
- ik zie hoe ouders en professionals worstelen;
- ik zie dat de goede intenties van de echtscheidingswet van 2009 in de praktijk niet hebben opgeleverd wat we ervan hoopten;
- ik zie dat diezelfde wet zelfs tot onverwachte nieuwe problemen heeft geleid;
- ik waarneem dat de kostbare *kindertijd* voor sommige kinderen verandert in de eindeloze *scheidingstijd van hun ouders*;
- ik zie hoeveel ouders hun financiële, pedagogische en emotionele reserves zien wegvloeien door jarenlange (juridische) strijd;
- ik vele pogingen zie om met nog weer een ‘nieuw’ hulpprogramma de problemen op te lossen zonder een goede analyse van de haalbaarheid van verwachte resultaten;
- ik zie dat het welzijn van veel kinderen en hun ouders daardoor soms forse averij oploopt.

Ik meen dat het tijd is om dieper te kijken, onder water, tot op de bodem, waar het soms glibberig en donker is maar waar de wortels te vinden zijn voor een nieuw begin. Voor ouders is de ontwikkeling van hun kind de motor om hun eigen belangen (tijdelijk) opzij te zetten en de strijd te staken. Dat lukt niet door oppervlakkige constateringingen zoals ‘jullie kinderen zijn het slachtoffer’. Dat lukt wel als

zij werkelijk begrijpen wat er op het spel staat, wat juist zij zelf kunnen doen om schade bij hun kinderen te voorkomen.

In de huidige praktijk zijn er ook in dat opzicht te veel aannames en voor de hand liggende oneliners over kinderen en gezinnen die als 'feiten' worden ingezet.

- *Kinderen zijn immers zo flexibel.*
- *Als ze nog zo jong zijn geeft het niet, want ze beseffen het toch nog niet.*
- *Het is nodig voor de hechting dat de tijd met het kind fiftyfifty verdeeld wordt.*
- *Als het kind een ouder een paar weken niet ziet, ontstaat er een loyaliteitsprobleem.*

Als we dergelijke aannames niet meer onderbouwen en ze tot dogma maken, leidt dat tot kromspraak die geen solide basis kan zijn voor rechtspraak.

Dit boek is niet altijd een aardig boek. Het legt vingers op zere plekken, haalt oude wonden open en veegt vloeren aan. Maar wie daar doorheen leest, zal merken dat daaronder juist de intentie ligt om te verbinden, te behouden wat goed is tussen ouders en hun kinderen, te helen wat kapot was. Ik onderzoek kritisch de vormen die we daarvoor hebben bedacht en wijs aan waar die averechts werken.

Maar het boek is niet alleen onaardig en zwaar; het is ook een rijk boek, met veel voorbeelden en achtergrondinformatie. Na elk hoofdstuk is een intermezzo opgenomen waarin wordt ingezoomd op een deelonderwerp of waarin weetjes staan en luchtige voorbeelden ter illustratie. Scheiden is niet alleen maar pijn lijden!

Hoewel ongebruikelijk wil ik mijn lezers al in dit voorwoord de allerlaatste passage van het boek meegeven. Deze kan fungeren als richtingaanwijzer, die het volgen van de weg door het boek gemakkelijker en doelgerichter maakt.

Het belang van het kind na een scheiding kan in het algemeen als volgt worden geformuleerd:

Herstel van het goede kinderleven op zo kort mogelijke termijn, door te garanderen dat aan de basale opgroeicondities voldaan wordt.

Een zorgverdeling is pas echt gelijkwaardig als deze **kindwaardig** is.

Beslissingen over kinderen moeten bevorderen dat er een **opvoedingsantwoord** gegeven wordt op de **opvoedingsvraag** van het betrokken kind.

Vorm en leeswijzer

Elk hoofdstuk begint met een stelling. Uit vele gesprekken met cliënten aan tafel, uit artikelen, uitspraken in juridische procedures en rapportages van professionals destilleerde ik een aantal veelvoorkomende aannames. Deze stellingen worden uitgelegd en besproken aan de hand van theorie, kennis en praktijk. Daarna volgt de conclusie: houdt de stelling stand als basis voor keuzes en wat volgt daaruit voor ons handelen?

Dit leidt tot handreikingen voor de praktijk. In het slothoofdstuk geef ik, alles samenvattend, een schets voor een andere manier van kijken en denken, het beoogde pedagogische model.

De eerste twee hoofdstukken leggen een basis, de hoofdstukken daarna zijn in willekeurige volgorde goed los van elkaar leesbaar. Dat heeft voordelen voor de lezer; het nadeel dat er doublures voorkomen is dan echter onvermijdelijk.

Kinderen, om hen gaat het in dit boek. Daarom krijgen zij in een aantal hoofdstukken het laatste woord, in de vorm van een ‘vraag’ of ‘verhaal’ van het kind.

Alle kinderen gaan, zo ergens in hun puberteit, reflecteren op zichzelf en op hun opvoeding. Ik geef een stem aan de vragen en gevoelens die zij dan over de scheiding aan hun ouders willen (maar soms niet durven) voorleggen.

Waarom is er toen niet beter naar mij geluisterd?

Wiens schuld was die scheiding eigenlijk?

Waarom was ik maar zo weinig bij mijn vader; hield hij soms niet zoveel van mij?

Ik realiseer me dat dit een dramatische vorm is. Mijn ervaring is echter dat soms alleen het verwoorden van de rauwe, emotionele werkelijkheid van hun kinderen de muur van angst en strijd bij ouders omver kan halen. Dan vinden zij hun zorg en liefde voor de kinderen weer terug, kan er echt iets op gang komen, en daar is het me om begonnen.

Het roer moet echt om!

Voor wie doen we dat? Onder andere voor dit kind, nu net 4 jaar oud.

Van oogappel naar twistappel

De ouders gingen vijf jaar geleden uit elkaar, toen het kind 8 maanden oud was. De scheiding was voor beiden niet onverwacht, maar toch een schok. De emotionele achtbaan was en is zwaar. Hun voornaamste zorg was het kind; hij mocht er niet onder lijden. Ze hadden echter onderschat hoe heftig dit zou zijn voor hen beiden als persoon en als ouders van dit nog zo jonge kind.

Intuïtief vond de moeder dat het kind te jong was om haar als vaste verzorgende lang achtereen te missen. Het kind kon dus alleen voor een paar uurtjes bij zijn vader verblijven, liefst bij haar thuis, in de vertrouwde omgeving. Slapen was vanaf de geboorte een lastig ding: veel gebroken nachten en hele avonden in de weer voordat het kind sliep. Overnachten bij de vader was dus al helemaal geen optie. Zij las op internet over overnachtingen en vond haar mening bevestigd: geen overnachtingen voor kinderen tot 2 jaar en mogelijk zelfs tot 4 jaar.

De vader zocht ook op internet en vond het tegenovergestelde: overnachtingen zijn goed voor het opbouwen van een gehechtheidsrelatie met de ouder en dat is goed voor de ontwikkeling, ook op lange termijn. En bovendien, in de wet staat dat toch ook? Dus hoe kwam moeder erbij om daar tegen te zijn? Was dit wellicht haar afrekening uit wrok?

Strijd en wantrouwen waren geboren. En juist dat hadden ze willen voorkomen; daar waren ze het immers over eens. Toch stonden ze als strijdende partijen voor de rechter, en dat doen ze nog steeds nu het kind 6 jaar oud is.

Voor dit kind en voor duizenden anderen: dat moet beter kunnen!

Hoofdstuk 1

Het belang van het kind

Wat wil je liever: liefde, leren lezen of een speeltuin om de hoek?

In dit hoofdstuk:

- het belang, de belangen van het kind;
- individuele verschillen; een hiërarchie van belangen en opgroei-condities;
- gelijkwaardige zorgverdeling en kindwaardige zorgverdeling;
- het belang van het kind, vertaald als opvoedingsvraag waarop een passend opvoedingsantwoord gegeven moet worden;
- ethische aspecten;
- wie behartigt het belang van het kind als de ouders daar strijd over hebben?

☒ Stelling:

‘Het belang van het kind’ is voldoende als argument om beslissingen over kinderen te dragen.

1.1 Het belang van het kind

‘Het belang van het kind’ is het uitgangspunt bij beslissingen over kinderen na scheiding. In de wet, in wetenschappelijke artikelen, in rapporten en in verweerschriften in individuele gevallen gaat het over dit belang. Wat dan opvalt, is dat we er kennelijk van uitgaan dat we allemaal weten wat we bedoelen en dat we allemaal hetzelfde bedoelen.

De vraag is of dat zo is. In dit boek waarin ik terug wil naar het fundament van de beslissingen die we nemen over kinderen, moet dit begrip dan ook als eerste nader onderzocht worden. Het begrip suggereert dat er zoiets is als ‘hét’ belang (dus: enkelvoud) en dat dat opgaat voor ‘hét’ kind (dus: alle kinderen). Beide aannames verdienen een nadere beschouwing.

Belang van hét kind?

Om te beginnen: hét kind. Welk kind is dat?

We weten veel over kinderen, over hun ontwikkeling en over wat ze daarvoor nodig hebben. Sommige ontwikkelingsvoorwaarden gelden universeel voor alle kinderen. Bijvoorbeeld: verzorging, voeding, medische zorg. Als die ontbreken, sterft het kind. Maar zelfs voor deze algemene voorwaarden geldt, dat de invulling daarvan per kind verschilt; de goede voeding voor het ene kind is juist niet goed voor een ander kind. Eigenlijk weten we allemaal dat noch wijzelf, noch onze kinderen zich laten vatten in uniformiteit. We weten dat zelfs twee kinderen in hetzelfde gezin vaak een totaal verschillende opvoedingsvraag hebben en dat ze ook elk bij hun ouders verschillend opvoedersgedrag oproepen, daarmee de opvoeder creërend die zij nodig hebben. Men zegt in dat verband wel: twee kinderen uit één gezin hebben elk een andere vader en moeder. Als het om onszelf gaat, zijn die verschillen een zeer gewaardeerde, gekoesterde en te verdedigen uiting van onze uniciteit. En bij kinderen? Als we willen dat ook zij uitgroeien tot unieke mensen, dan zullen ze dat van jongs af aan van ons moeten leren. Dat doen ze ook. Ouders kennen de verschillen, de individuele eigenschappen en behoeften van elk van hun kinderen en doen gedifferentieerd wat nodig is: het prikkelgevoelige kind wordt wat meer afgeschermd, het verlegen kind krijgt zachte duwtjes en veel steun, het cognitief minderbegaafde kind krijgt meer tijd om te leren, het angstige kind wordt geholpen door veel structuur, zo min mogelijk onverwachte gebeurtenissen en hulp om in stapjes meer te gaan durven.

Alle kinderen in het gezin hebben medische zorg nodig, maar hoe en wanneer? Als het ene kind naar de dokter gaat moeten ze dan allemaal mee? Is het anders niet eerlijk? Nee, we zijn het erover eens dat dat onzin zou zijn.

Ofwel: *hét* kind bestaat niet.

Hét belang van het kind?

Het andere onderdeel van het begrip 'het belang van het kind' is 'hét' belang.

In werkelijkheid hebben kinderen niet slechts één belang. Ze hebben veel rechten en belangen, neergelegd in wetten en verdragen. In het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) zijn die in maar liefst 54 artikelen uitgewerkt. Toch treffen we zelfs in wetgeving het begrip 'het belang van het kind' soms in enkelvoud aan, alsof het er maar één is; andere keren staat er meervoud, maar ook dan blijft ongedefinieerd hoe we dat moeten opvatten.

Een paar voorbeelden:

*Bij alle maatregelen betreffende kinderen ... vormen de **belangen van het kind** de eerste overweging.*

IVRK * artikel 3

*Omgang kan worden ontzegd indien omgang anderszins in strijd is met **zwaarwegende belangen** van het kind.*

Wet Bevordering Voortgezet Ouderschap en Zorgvuldige Scheiding (2009)
(1:377 lid 3)

*Een verzoek tot verkrijging van het gezag kan worden afgewezen indien ... **afwijzing anderszins in het belang van het kind** noodzakelijk is.*

Wet Bevordering Voortgezet Ouderschap en Zorgvuldige Scheiding (2009)
(1:253c lid 2)

Het is bijzonder dat de wet, die over het algemeen uitmunt door uitwerkingen tot achter de komma, hier aan duidelijkheid te wensen overlaat. Is er één belang, zijn het er vele en welke dan? Blijkbaar kunnen het er meer zijn en is het ene zwaarwegender dan het andere. Maar hoe wordt dat dan gewogen en wie doet dat? 'Het belang van het kind' is in scheidingszaken vaak *hét* centrale begrip. Het is in dat verband niet zelden een wapen in conflicten tussen ouders die elkaar verwijten

niet in het belang van het kind te handelen. Daarom, ter inleiding en illustratie, eerst een voorbeeld uit een wat neutralere hoek.

Kinderen hebben recht op onderwijs. Dit belang van kinderen wordt zo belangrijk gevonden dat het wettelijk beschermd is, voor alle kinderen. Maar naar welke school een kind gaat, hangt af van de persoonlijke mogelijkheden en de opvoedingsvraag van dat specifieke kind. De ouders maken afwegingen: is het voor dit kind van belang dat de school heel dicht bij huis is omdat het kind zich snel onveilig voelt? Of kiezen we voor verder weg omdat daar een school is die qua didactiek beter bij het kind aansluit? Bovendien, hoe belangrijk onderwijs ook is, soms zijn andere dingen belangrijker. Dat kan zijn bij serieuze familieaangelegenheden, zoals huwelijken of begrafenissen. Dan hoort het kind bij de familie. En als het kind ziek is? Dan gaat het even niet naar school totdat het weer beter is. Gezondheid gaat voor onderwijs, daar hoeven geen woorden aan vuilgemaakt te worden. Het recht op onderwijs is dus geen dwangbuis; er zijn vele vormen mogelijk, die per kind kunnen verschillen. Het is een recht te midden van andere rechten; we maken dus afwegingen. De ouders zijn daarvoor de aangewezen personen. Zij kennen hun kind goed en overleggen wat het beste is voor dit kind op dit moment.

We spreken van 'leerplicht', maar eigenlijk is het een 'onderwijs-ontvangplicht'. Of het kind ook echt leert? Dat hangt af van het leervermogen van het kind, maar ook van zijn wil. Leren? Dat maakt het kind zelf wel uit. En schoolverzuim bij ziekte? Hoe definiëren ouders het begrip 'ziek-zijn', welk criterium hanteren zij om te beslissen of de situatie van hun kind van dien aard is dat het 'ziek' genoemd moet worden en dat de leerplicht moet wijken? In veel gevallen zal de temperatuur gemeten worden als een objectieve grens tussen gezond en ziek. Handig, duidelijk. Maar is die temperatuur dan altijd doorslaggevend? Nee, als blijkt dat het kind geen verhoging heeft maar als het er ziek uitziet en klaagt over pijn, dan zal de ouder ook zonder koorts de leerplicht of het recht op onderwijs terzijde kunnen schuiven. Gewoon, een recht terzijde schuiven, een recht waarvoor ooit gestreden is! Toch vinden we dat de normale gang van zaken. Het woord van de ouder is voldoende. Dat is zo gewoon, dat het zonder explicitering gebeurt, zonder beslisbomen en zonder inmenging van derden. Pas in meer